

ქველ 15

Lela Pataridze

Political and Cultural Identities in 4th-8th cc.
Georgian Community:
The World of *Life of Kartli*

Tbilisi
Caucasian House
2009

ლელა პატარიძე

პოლიტიკური და კულტურული იდენტობანი
IV-VIII სს-ის ქართულ ერთობაში:
“ქართლის ცხოვრების” სამყარო

თბილისი
კავკასიური სახლი
2009

თავი I

სახელმწიფო იდეოლოგია და ლოიალობის ძირითადი ასპექტები წინაქრისტიანული ხანის ქართლის საზოგადოებაში

ამ თავში განხილულია "ქართლის ცხოვრების" დასაწყის ნაწილში ანუ ფარნავაზიდან მირიანამდე ტექსტის მონაკვეთში დადასტურებული სახელმწიფო იდეოლოგია და პოლიტიკური ლოიალობის საფუძველი წინაქრისტიანული ეპოქის ქართულ საზოგადოებაში.

"ფარნავაზის ცხოვრებაში" ფარნავაზ მეფის გამარჯვების შედეგად და ქართლში ფარნავაზიანთა დინასტიის დამკვიდრების ნიშნად, მემატრიანე ხალხს ("ყოველთა ქართველთა") ათქმევენებს ასეთ ფრაზას:

"გჰმადლობთ სუესა ჩუენსა, რამეთუ მოგვცა ჩუენ მეფე ნათესავთაგან მამათა ჩუენთასა და აღგვიხადა ხარკი და ჭირი უცხოთა ნათესავთაგან" [ყაუხჩიშვილი 1955:26].

ამ პირველსავე ფრაზაში ეთნიკური ვინაობის იდეის არსებობა შეიძლება დავადასტუროთ. აქ ერთმანეთს უპირისპირდება მამათა ჩუენთა და უცხო ნათესავი. ჩვენ-უცხო დაპირისპირება იმის მიმანიშნებელია, რომ განსახილველ მონაკვეთში სწორედ კოლექტიური იდენტობის პრობლემაა წამოჭრილი. და წამოჭრილია სწორედ ეთნიკური ვინაობის კუთხით, რადგან ნათესავი ძველ ქართულში ნიშნავს ეთნოსს, ეროვნებას (ამ უკანასკნელი სიტყვის არა ნაციონალური, არამედ ეთნიკური გაგებით).

ეთნიკური ერთობა (ეთნი) ე. დ. სმითის კონცეფციის თანახმად, შეიძლება არსებობდეს ისეთ შემთხვევაში, თუ ამ ერთობის წევრების ნაწილს მაინც (იგულისხმება ელიტურ ნაწილს) აქვს საერთო ცნობიერების გარკვეული ნიშნების ერთობლიობა:

"...ეთნიკური ერთობა შეიძლება განისაზღვროს სწორედ ამ ატრიბუტების მიხედვით მაშინაც კი, როცა ისინი მყარად არიან შეთვისებულნი და მკაფიოდ გამოთქმულნი აღნიშნული პოპულაციის მხოლოდ მცირე სეგმენტის მიერ. აგრეთვე ისეთ შემთხვევაშიც, როცა ამ ატრიბუტებისგან მხოლოდ რამოდენიმეა უფრო ინტენსიური და წარმოჩენილი, ვიდრე დანარჩენები რო-

მელიძე მოცემული პერიოდისთვის. ჩვენ შეგვიძლია ჩამოვთვალოთ ეთნიკური ერთობის ექვსი მთავარი მახასიათებელი (ეთნიკური ერთობა ანუ ეთნი-ეტიკა, თუ მოვიშველიებთ ფრანგულ ტერმინს): კოლექტიური საკუთარი სახელი (1), საერთო წინაპრის მითი (2), ზიაკუთარი ისტორიული მეხსიერება (3), საერთო კულტურის რი ისტორიული მეხსიერება (4), განსაერთი ან მეტი განმასხვავებელი ელემენტი (5), კუთრებულ მშობლიურ მიწა-წყალთან ასოცირება (5), სოლიდარობის შეგნება პოპულაციის მნიშვნელოვან ნაწილში (6). რაც უფრო მეტად ფლობს და იზიარებს მოცემული პოპულაცია ამ მახასიათებლებს (და რაც უფრო მეტ ატრიბუტს ფლობს და იზიარებს), მით უფრო უახლოვდება ის ეთნიკური ერთობის იდეალურ ტიპს ანუ ეთნის იქ, სადაც ამ ელემენტთა სინდრომი არსებობს, ჩვენ სავსებით აშკარად ვადასტურებთ საერთო ვინაობის მქონე ისტორიული კულტურის საზოგადოებრივ ერთობას" [სმითი 2008:26-27].

"საერთო კულტურის ერთი ან მეტი განმასხვავებელი ელემენტი", როგორც ვხედავთ, ეთნიკური ერთობის ანუ საერთო ვინაობის მქონე ისტორიული კულტურის საზოგადოებრივ ერთობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მახასიათებელია. რაც შეეხება დანარჩენ ელემენტებს, ზოგიერთი მათგანის დადასტურება თუნდაც "ქართლის ცხოვრების" დასაწყის ნაწილში იოლად არის შესაძლებელი და აქვე გავაანალიზებ, დანარჩენებს კი, მოგვიანებით შევეხები.

იმ იდეებს, რომლებიც ჩვენ დასახელებული თხზულების მოცემულ მონაკვეთში დავადასტურეთ, სწორედ კულტურის განმასხვავებელი ელემენტების ფუნქცია აქვთ. ამიტომ მათ შესახებ შედარებით ვრცლად ვისაუბრებ.

"ქართლის ცხოვრების" დასაწყის ნაწილში (ფარნავაზის მეფობიდან მირიანის მეფობის აღწყურის ჩათვლით) შეიძლება გამოვყოთ იდეათა კომპლექსი, რომელიც "ქართლის ცხოვრების" ამ ნაწილს ერთი იდეოლოგიური კონცეფციის ფარგლებში აქცევს. ის დაფუძნებულია სამ ძირითად ფაქტს, რომლებიც ქართველთა ერთგულებისა (ლოიალობის) და, შესაბამისად, ზრუნვის ობიექტს წარმოადგენენ. ესენია: ქართლოსიანთა და ფარნავაზიანთა მეფობა (1), მამათა სჯული (კერპომსახურება) (2) და ქართული ენა (3).

პოლიტიკური და კულტურული იდენტობანი

აღნიშნული იდეები იმდენად აშკარად გამოიკვეთება ტექსტის ხსენებულ მონაკვეთში, რომ აქ უთუოდ ერთი იდეოლოგიური კონცეფცია უნდა ვიგულისხმოდ.

რას წარმოადგენენ ეს იდეები? რომელი ეპოქისა თუ ისტორიული სიტუაციის შესაფერისად უნდა ჩავთვალოთ ისინი? რომელ ხელისუფლებას ეკუთვნის ეს იდეოლოგია და ვინ არის ამ იდეოლოგიის სამიზნე? ამ კითხვებზე პასუხის გაცემა თავად "ქართლის ცხოვრების" ტექსტის შესწავლის საფუძველზეა შესაძლებელი. მოცემული კუთხით ჩატარებული ანალიზი საშუალებას მოგვცემს გავერკვეთ, თუ როგორი იყო სახელმწიფო იდეოლოგია ერთ კონკრეტულ ისტორიულ მონაკვეთში, საზოგადოების რომელი ფენა იყო ამ იდეოლოგიის სამიზნე, როგორი კონფიგურაცია ჰქონდა თავად საზოგადოებას - მის წარჩინებულთა თუ "უმრავლესთა" ფენას, რას წარმოადგენდნენ კოლექტიური კულტურული იდენტობის მთავარი ნიშნულები (მარკერები) მოცემულ ისტორიულ ხანაში და საზოგადოების რომელ ნაწილს ჰქონდა ან ივარაუდება, რომ უნდა ჰქონოდა, ამგვარი იდენტობა.

ამგვარად, "ქართლის ცხოვრების" დასაწყის ნაწილში გადმოცემული იდეოლოგიური კონცეფცია შესაძლოა დაგვეხმაროს იმ საზოგადოების ისტორიული სურათის რეკონსტრუქციაში, რომლის ერთი ნაწილის ხელში ის იარაღს წარმოადგენდა, ხოლო მეორე ნაწილი ამ იარაღის სამიზნედ იყო განსაზღვრული. ლოიალობა მეფისადმი ჩვენ-ჯგუფის შეჭიდულობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტია წინამოდერნულ საზოგადოებებში. "ქართლის ცხოვრებაც" არაორაზროვნად სწორედ მეფობის იდეაზე და კონკრეტული დინასტიის - ფარნავაზიანთა მიმართ ერთგულებასა და სიყვარულზე - გვესაუბრება. ქართველთა სურათების (მოწონება, დადებითი შეფასება) შესახებ ფარნავაზიანთა დინასტიის მიმართ პირდაპირ არის გაცხადებული ტექსტში: მეფე ბარტომს არა "ესუა ძე", მან მოიყვანა ეგრისით ძისწული ქუჯისი, სახელად ქართამ, რომელსაც "შესდგმიდა ფარნავაზიანობა ქუჯის ცოლისაგან - ფარნავაზის დისაგან". მან იშვილა ქართამი და თავისი ქალიშვილი შერთო ცოლად. ბარტომის ამ ქმედებას მემატთანე ასე განმარტავს:

"რამეთუ ქართველთა დიდი სათნოება აქუნდა ფარნავაზიანთა მიმართ და არა უნდა სხვისა ნათესავისა მეფობა, რომელსამცა არა შესდგმიდა ფარნავაზიანობა" [ყაუხჩიშვილი 1955:32].

სახელმწიფო იდეოლოგია და ლოიალობის ძირითადი ასპექტები

სხვა მაგალითი ასეთია: როდესაც მეფე ადერკი ამარცხებს არშაკს სომეხთა სპის მეშვეობით, იგი ასე მიმართავს ქართველთა სპათას: მე ვარ შეილი მეფეთა თქვენთა. ამის გამგონენი ცვეს ადერკის" [ყაუხჩიშვილი 1955: 35]. "მირიანის ცხოვრების" მნიშვნელოვანი იდეოლოგიური დატირთვის მქონეა ის ეპიზოდი, სადაც მათეან სპასპეტი ასფაგურის სიკვდილის შემდეგ უმეფოდ დარჩენილ ქართლის ერისთავებს სამოქმედო გეგმას უსახავს. "თუმცა დარჩომილ იყო მკვიდრი მეფისა ჩუენისა", ყველანი თავს დაედებდით და სიცოცხლეს შეეწირავდით მისთვის. მაგრამ რადგანაც ასე არ არის და ასფაგური მემკვიდრის გარეშე გარდაიცვალა და მას მხოლოდ ასული - აბეშურა დარჩა, შეკრებილნი გადაწყვეტენ, რომ სპარსთა მეფის ძე ითხოვონ მეფედ და შერთონ მას ცოლად ასფაგურის ასული. მაგრამ აქაც მნიშვნელოვანია იმ პირობების გახაზვა, რომელთა დაცვის შემთხვევაში ასეთი ვითარება მოსათმენი და ასატანი იქნება ქართველთათვის:

"ვაუწყოთ ქალისა მის (ასფაგურ მეფის ასულის - აბეშურას, ლ. პ.) ნათესაობა ქართლოსიანთა, და ნებროთიანთა და დიდებულთა არშაკუნიანთა და მეფეთა ჩვენთა ფარნავაზიანთა, და ვითხოვოთ მისგან დამჭირვა სჯულსა ზედა მამათა ჩვენთასა, და ვითხოვოთ ჩვენ თანა არა აღრევა სპარსთა და წარჩინებულად ჰკრობა ჩვენი" [ყაუხჩიშვილი 1955:63].

როგორც ვხედავთ, აქაც ხელისუფლების ლოიალობის საფუძველია გაცხადებული: ეს არის ნათესაობა ქართლოსიანთა და ფარნავაზიანთა (თუნდაც ქალის მხრიდან), "არა აღრევა" სპარსთა და "დამჭირვა" მამათა სჯულისა. ამ პირობათა შეუსრულებლობის შემთხვევაში

"უკეთუ სჯულსა მამათა ჩვენთასა მიგვიღებდეს, და ჩუენ ზედა სპარსთა წარჩინებულ ჰყოფდეს და ნათესავსა მეფეთა ჩუენთასა მოსწყუედდეს, მაშინ სიკუდილი უმჯობეს არს თავთა ჩუენთათვის..." [ყაუხჩიშვილი 1955:63]

დაასკვნიან სპასპეტი და ერისთავები. ამგვარად, აქ გახაზულია, რომ ქართველთათვის ლოიალობის აუცილებელი პირობა ქართველ მეფეთა ნათესაობა, მამათა, სჯული და ეთნიკური კულტურის მატარებელი არისტოკრატის

პოლიტიკური და კულტურული იდენტობანი

შენარჩუნება. სხვათა შორის, ეს არის საპირისპირო იმ პოლიტიკისა, რომელიც ალექსანდრე მაკედონელის მიერ დატოვებულმა სარდალმა აზონმა გაატარა ქართლში. მან სწორედ ადგილობრივი არისტოკრატია დაამდაბლა: აზონის ბრძანება ასეთი იყო: "ყოველმან ქართველთაგანმან, რომელმან პოვოს საჭურველზე, მოკალთ იგი" [ყაუხჩიშვილი 1955: 20], რაც მემატინანის თქმით, "დიდ ჭირსა შინა" ჩავარდნისა და საბოლოოდ ამბოხების მიზეზი გახდა ქართველთათვის.

ამგვარად, "ქართლის ცხოვრების" ხსენებულ მონაკვეთში მეფის მიმართ ლოიალობის პირობა არის ადგილობრივი არისტოკრატის შენარჩუნება და მისი რელიგიური და კულტურული იდენტობის პატივისცემა.

მოყვანილი მაგალითებიდან ჩანს, რომ ქართველთა ერთგულები ერთ-ერთი უმთავრესი საგანი ასევე არის მამათა სჯულის ფარნავაზიდან მირიანამდე მამათა სჯულის ერთგულების მოტივი ტექსტში კიდევ არაერთხელ გვხვდება. ფარნაჯომმა შეიყვარა "სჯული სპარსთა" - ცეცხლისმსახურება და მოიყვანა სპარსეთით ცეცხლის მსახური და იწყო ცხადად გმობა კერპთა. მემატინანე განმარტავს: "ამისთვის მოიძულეს იგი მკვიდრთა ქართლისათა, რამეთუ დიდი სასოება აქუნდა კერპთა მიმართ" [ყაუხჩიშვილი 1955:29].

იმისათვის, რომ მირვანმა - ფარნაჯომის სპარსეთში აღზრდილი შვილმა - მამის ტახტი დაიკაოს, მან ჯერ მამამისის შვიტლომები უნდა დაგმოს და მამის მოკვლის სამართლიანობაც კი აღიაროს. მირვანს მემატინანე ათქმევინებს:

"სამართლად მოიკლა მამა ჩემი, რამეთუ ვერ კეთილად იყრა სჯული მამათა თქვენთა. მე ვარ შვილი მამათა თქვენთა ფარნავაზიანთა" და შემდგომ: "მე ვარ სჯულსა ზედა მამათა თქვენთასა" [ყაუხჩიშვილი 1955:31].

სრულიად აშკარაა, რომ აქ საქმე გვაქვს იდეოლოგიასთან, რომელიც ფარნავაზის მეფობაზე, ფარნავაზიანთა დინასტიაზე და შესაბამის კულტურულ ღირებულებებზე დაფუძნებული. ამ იდეოლოგიის დამაგვირგვინებელი პასაჟი შეიძლება ითქვას, რომ მირიანის მეფობის აღწერის სიუჟეტში გამოიკვეთა. ასე გავმოდის, თითქოს სწორედ არა ფარნავაზიანი მეფე არამედ სასანიანი მირიანი იზიარებს და იღებს საკუთარ თავზე ფარნავაზიანთა მთელ კულტურულ თუ რელიგიურ მემკვიდრეობას. ამ თვალსაზრისით ძალიან მნიშვნელოვანია შემდეგი პასაჟი "მირიანის ცხოვრებიდან":

"და აღიზარდა მირიან მსახურებასა მას შინა შვიდთა მათ კერპთასა და ცეცხლისისა. ხოლო შეიყვარა ქართველნი, და დაივიწყა ენა სპარსული და ისწავა ენა ქართული. და კმატა შემკობა კერპთა და ბომონთა, კეთილად იყრნა ქურუმნი კერპთანი და ყოველთა მეფეთა ქართლისათა უმეტეს ადასრულებდა მსახურებასა მას კერპთასა, და შეამკო საფლავი ფარნავაზისი. ხოლო ესე ყოველი ქართველთა ნიჭითა და ყოველითა დიკეთილად იყრნა ქართველნი ნიჭითა და ყოველითა დიდებითა. და შეიყვარეს იგი ქართველთა უმეტეს ყოველთა მეფეთასა" [ყაუხჩიშვილი 1955:65] (ხაზი ჩემია, ლ.პ.).

ამ მონაკვეთში კარგად ჩანს, თუ რა საფუძველს და რა ძირითად განმასხვავებელ ნიშნებს ემყარება ის კულტურული მემკვიდრეობა, რომელიც სპარს უფლისწულს - მირიანს - დახვდა ქართლში. ქართველთა "სიყვარული" მირიანის მიმართ სწორედ ამ განმასხვავებელ ნიშნებზეა დამყარებული. აქ რამდენიმე ძირითადი პოსტულატია: ქართლის მეფემ შეიყვარა ქართული ენა, პატივი მიაგო ქართველთა რელიგიას - კერპთმსახურებას და მის ქურუმებს და "შეამკო საფლავი ფარნავაზისი".

ყველა ეს ქმედება "ფარნავაზის ცხოვრებას" თუ გავიხსენებთ, ამ მეფის არქეტიპული ქმედებების განმეორება და განახლებაა: ფარნავაზმა "განაურცო ენა ქართული... შექმნა მწიგნობრობა ქართული", მირიანმა კი "ისწავა ენა ქართული"; ფარნავაზმა აღმართა კერპი, მირიანმა პატივი მიაგო კერპებს; ფარნავაზი "დაფლეს წინაშე არმაზისა კერპისა", ხოლო მირიანმა შეამკო საფლავი ფარნავაზისი". რა კულტურული ქმედებებიც არ უნდა წარმოვიდგინოთ მემატინანის ამ სიტყვების უკან, ცხადია, მათ ავტორს ფარნავაზისა და მირიანს შორის მემკვიდრეობითი კავშირის გახაზვა სურს.

ამგვარად, "ქართლის ცხოვრების" თხრობას ფარნავაზიდან მირიანამდე კრავს ერთი იდეოლოგიური კონცეფცია, სადაც საზოგადოების ლოიალობის მთავარ ობიექტებად გამოვლინდა შემდეგი იდეები:

1. მეფობის იდეა ზოგადად და კონკრეტულად ფარნავაზიანთა დინასტიის მეფობა;
2. ჩვენ ჯგუფის საერთო "რჯული" (სარწმუნოება და რელიგიური პრაქტიკა);
3. "ქართული ენა" (ზეპირი და სამწერლობო კულტურა).

პოლიტიკური და კულტურული იდენტობანი

მეფობა (სახელმწიფოებრიობა), რელიგიური რწმენა და პრაქტიკა, ენა და სამწერლობო კულტურა - ეს ის ნიშნულებია, რომლებსაც ენტონი სმითი "საერთო კულტურის ერთს ან მეტს განმასხვავებელ ელემენტს" უწოდებს [სმითი 2008:26-27]. საყუ რადლებოა, რომ ეს ელემენტები იკვეთება წინაქრისტიანული ხანის ქართლის სამეფოს ისტორიის ამსახველ მონაკვეთში.

საინტერესოა, ეს ფაქტი რამდენად გვაძლევს იმის უფლებას, რომ ჩვენ უკვე წინაქრისტიანულ ხანაში საქართველოში ეთნიკური ერთობის არსებობაზე ვილაპარაკოთ. როგორც ენტონი სმითი წერს,

"...ეთნიკური ერთობა შეიძლება განისაზღვროს სწორედ ამ ატრიბუტების მიხედვით მაშინაც კი, როცა ისინი მყარად არიან შეთვისებული და მკაფიოდ გამოთქმულნი აღნიშნული პოპულაციის მხოლოდ მცირე სეგმენტის მიერ [სმითი 2008:26-27].

შესაბამისად, მნიშვნელოვანია საკითხის კიდევ ერთი ასპექტი: საზოგადოების რა ნაწილის მიერ არის გაზიარებული წარმოდგენილი იდეები და კულტურის განმასხვავებელი ელემენტები? ამისათვის უნდა გაირკვეს - ვინ არის "ქართლის ცხოვრებაში" წამოჭრილი კულტურული ნიშნების მატარებელი: მთელი ერთობა თუ მისი ერთი ნაწილი? თუ "ქართლის ცხოვრება" მართლაც იდეოლოგიური ხასიათის ძეგლია, მაშინ აქვე უნდა იყოს მინიშნება იმის შესახებ, თუ ვინ არის ამ იდეოლოგიის სამიზნე და, შესაბამისად, საზოგადოების რა ნაწილი (თუ მთელი) იგულისხმება მოცემული კოლექტიური კულტურული იდენტობის მატარებლად?

აქ მნიშვნელოვანია, აგრეთვე საკითხის სოციალური კუთხით დანახვა. რა ტიპის საზოგადოებას გულისხმობს და რა ტიპის სოციალურ ჯგუფებს მიემართება აღნიშნულ იდეათა კომპლექსი. თუ ჩვენ შევძლებთ გამოავლინოთ ამ იდეოლოგიის სამიზნე საზოგადოების თუ ერთობის კონფიგურაცია, ამ იდეოლოგიის მიახლოებითი თარიღის განსაზღვრაც შესაძლებელი გახდება. ისტორიკოს-რედაქტორს ან ტექსტის შემდგენელს იდეოლოგიური მიზნით ყოველთვის შეეძლო ტექსტში თავისი მსოფლმხედველობის ან იდეოლოგიის შესაბამისი რემარკები შეეტანა. მაგრამ ძნელი წარმოსადგენია, რომ გვიანდელ რედაქტორს, თუ შემდგენელს მოეხდინა იმგვარო სოციალური გარემოს რეკონსტრუქცია, რომელიც მის დროს უკვე აღარ არსებობდა. ამიტომ მნიშვნელოვანია ხსენებული იდეების იდეოლოგიური ან/და პოლიტიკური ფუნქციის განსაზღვრა (1) და იმ სოცი-

სახელმწიფო იდეოლოგია და ლოიალობის ძირითადი ასპექტები უმის შესახებ წარმოდგენის შექმნა, რომელსაც ეს იდეოლოგია მიემართებოდა (2).

სწორედ ამ კონტექსტში მნიშვნელოვნად მესახება ხსენებული იდეოლოგიური კონცეფციის ფარგლებში ნახსენები ერთობის აღმნიშვნელი ტერმინების სოციალური შინაარსის დაზუსტება.

ეთნოკულტურული იდენტობის (ან ეროვნული ვინაობის) ძალზე მნიშვნელოვანი საკითხია, თუ საზოგადოების (ერთობის) რა ნაწილია ამ ვინაობის მატარებელი ანუ ვინ არის ეთნოკულტურული იდენტობის სუბიექტი. "ქართლის ცხოვრების" იმ ნაწილში (ფარნავაზიდან მირიანამდე), სადაც ჩვენ ერთიანი იდეოლოგიური სქემა დავიდასტურეთ, ამ იდეების მატარებელი ერთობა მოიხსენიება როგორც "ყოველნი ქართველნი", "მკვიდრნი ქართლისანი", "ერისთავნი ქართლისანი". შესაძლოა, ადრე ასეთი კითხვა არც დასმულიყო, მაგრამ კოლექტიური კულტურული (ეთნის) იდენტობის კვლევის შემთხვევაში, პრინციპული მნიშვნელობა აქვს იმას, იგულისხმება ასეთი იდენტობის მქონე ერთობად მთელი საზოგადოება, ერთობა მთლიანად, თუ მისი რომელიმე ნაწილი. ასეთ კითხვაზე კონკრეტული პასუხი თუ გვექნება, გვეცოდინება რამდენად ჩართულია საზოგადოების სხვადასხვა ფენა ერთიან იდეოლოგიურ სივრცეში და რამდენად ცნობიერია ჩვენ-ჯგუფის არჩევანი. ასევე შეიძლება განისაზღვროს, თუ რამდენად ძლიერია სოციალური ტიხრები კოლექტიური კულტურული იდენტობის მქონე ჩვენ-ჯგუფში და როგორ ხდება ამ სოციალური ტიხრების აღმართვა, დაბლა დაწევა თუ გაუქმება რელიგიური მოქცევის დროს.

აუცილებელია აღინიშნოს კიდევ ერთი საყურადღებო გარემოება: როგორც უკვე ვთქვით, "ქართლის ცხოვრების" ერთი ნაწილი (ფარნავაზიდან "მირიანის ცხოვრების" ჩათვლით) სრულიად აშკარად ავლენს საერთო იდეოლოგიურ მოტივს. სწორედ ამ მონაკვეთს ახასიათებს ერთგვაროვნება საზოგადოების ფენების აღმნიშვნელ ტერმინთა გამოყენების თვალსაზრისით. ეს გარემოება შენიშნული აქვს ედიშერ ხოშტარია-ბროსეს, რაც მას საფუძველს აძლევს, რომ ლეონტი მროველის ავტორობით "ქართლის ცხოვრების" პირველი მატრიანე სწორედ ამ ფარგლებში ანუ დასაწყისიდან წმინდა ნინოს მიერ მირიანისა და ყოველი ქართლის მოქცევაზე ივარაუდოს მკვლევარი მიუთითებს: განსაკუთრებით ის არის საგულისხმო, რომ ლეონტი არ იყენებს ძველი ქართული საისტორიო